

Q U A D E R N S
FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

Les ètiques

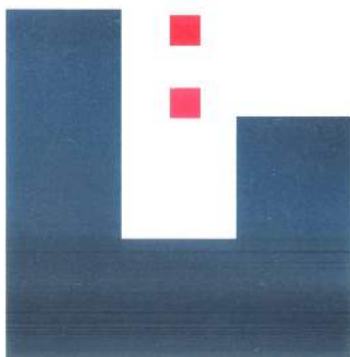
professionals (1)

GASPAR MORA - SALVADOR CARRASCO

(30)

1996

Q U A D E R N S

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL

Les ètiques

professionals (1)

GASPAR MORA - SALVADOR CARRASCO

Primera edició: juny del 1996

Editorial Claret, S.A.
Roger de Llúria, 5 - 08010 Barcelona
Imprès a Liberaf, S.A.
Constitució, 19 - Barcelona
ISBN 84-8297-076-3
Dipòsit Legal: B. 27.391 - 1996

ÍNDEX

<i>Presentació</i>	5
<i>Els grans principis de l'ètica professional</i> Gaspar Mora	7
<i>La dimensió ètica de la professió docent</i> Salvador Carrasco	17
<i>Criteris per a una deontologia del docent</i> Consell Escolar de Catalunya	31

PRESENTACIÓ

La reflexió ètica irromp avui amb força en el debat públic. I en l'àmbit professional es renova la convicció de la necessitat d'un marc ètic que el presideixi. Els creients-professionals o professionals-creients es troben sovint desorientats, atrapats entre dues fidelitats lloables en elles mateixes però difícils de compaginar, ja que el missatge evangèlic convida a unes radicalitats que no es poden viure fàcilment en la concreció de les responsabilitats professionals.

És per fer front a aquesta desorientació que el Moviment de Professionals Catòlics de Barcelona ha proposat en diversos actes i trobades, sovint conjuntament amb la Fundació Joan Maragall, la reflexió sobre la dimensió ètica de diverses professions, amb l'objectiu d'incidir en el diàleg entre societat civil i Església i la voluntat d'ajudar el creient a plantejar-se la seva realització com a professional.

El present *Quadern* i el que el seguirà recullen algunes d'aquestes reflexions.

Gaspar Mora presenta el marc general de la tensió entre els principis ètics i els àmbits professionals concrets. Gaspar Mora va néixer a Sant Andreu de Llavaneres el 1939. Doctor en Teologia, és professor ordinari de Teologia Moral a la Facultat de Teologia de Catalunya, de la qual va ser degà-president entre 1988 i 1994. Entre els seus escrits destaquen *Reflexiones sobre el estatus de la moral cristiana* (1983), *Algunes qüestions importants de la Teologia del Matrimoni* (1981), *Eutanàsia* (1988) o *Ètica sexual* (1992).

Salvador Carrasco, subdirector general de Formació Permanent del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, reflexiona sobre la dimensió ètica de la professió docent. Actualment, Carrasco exerceix la docència universitària en els cursos de doctorat del programa "Estructura i canvi social" del Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona.

ELS GRANS PRINCIPIS DE L'ÈTICA PROFESSIONAL

Gaspar Mora

1. *La paraula moral cristiana en el conjunt del nostre món*

La qüestió ètica està íntimament lligada a l'experiència humana. L'home és un animal ètic que es defineix per una recerca, i això el fa sentir-se essencialment incòmode amb la seva realització. Cada persona, cada cultura ha formulat aquesta qüestió ètica de maneres diferents.

D'altra banda, nosaltres venim d'una història que, ben o mal entesa, havia absorbit la "veritat ètica" per part del cristianisme. I ara estem en un món "postcristià", em sembla que això és importantíssim. El nostre món ha hagut de viure el xoc cultural –i espiritual– de veure que hi ha persones i grups humans que segueixen valors autèntics més enllà de l'Església. Hi ha teories ètiques que són molt respectables i veritables expressions de la bondat i de la netedat ètica humana, i que no tenen res a veure amb el cristianisme.

L'Església va viure una primera etapa de persecució, de 200 o 300 anys, i va elaborar una autoconsciència i autodefinició com a perseguida. Després, per avatars històrics, va viure molts segles com a hegemònica, i ha fet i ha viscut tota una teologia que dona per descomptat que l'Església és hegemònica. Finalment, des de fa un parell de segles, s'ha iniciat una nova etapa: el profund trasbals cultural que ens porta a un món cada cop més plural, deixa l'Església, ni perseguida ni hegemònica, com un grup més de tants, que té el dret a dir el que pensa, i que sap que hi ha altres grups que tenen tant de dret com ella a dir el que pensen.

Elaborar la nova manera de viure en el nostre món no és gens fàcil, sobretot tenint en compte que l'Església cristiana parla de veritats absolutes, de principis indiscutibles, del Salvador definitiu. I ens trobem en un món on tot és plural i discutible, on cadascú diu el que li sembla, i on tota afirmació està sempre trontollant. La frase "tu dius

això, però altres diuen una altra cosa” pot desautoritzar qualsevol reflexió ètica.

Obrim la televisió i podem trobar en qualsevol moment tres persones a un costat de taula que diuen sí i tres a l’altre que diuen no sobre qualsevol cosa, des del més sagrat al més banal. I en acabar, s’aixequen, es donen la mà i marxen. Aquí dins, no és gens fàcil saber què hem de fer.

Als anys 70 la qüestió del lloc de la moral cristiana va ser molt discutida i es va arribar a una mena de consens en la reflexió teològica. S’afirmava que la moral cristiana, el projecte cristià, en el seu contingut, no diu res més que la moral pròpiament humana; allò que fa específic el llenguatge ètic cristià és la dimensió transcendent que dona a aquest contingut.

Això pretenia dues coses: d’una banda fer possible el diàleg amb altres valors, amb altres cultures o amb altres grups humans que també són fidels a la recerca del que és la veritat ètica; i de l’altra, no perdre allò que és propi i específic del cristianisme. Estic d’acord amb l’intent i amb el resultat –facilitar el diàleg, sense perdre l’entranyable especificitat cristiana–, però crec que les afirmacions sobre la moral cristiana i sobre el cristianisme en general són pobres.

Què és el que a mi em sembla? En el fons, la humanitat sencera, totes les cultures, estem a la recerca del que és la veritable ètica humana. Partir del fet que hi ha una ètica humana en la qual estem tots d’acord és partir del final. És un punt de partença que em sembla ingenu. No és el punt de partença sinó el punt d’arribada. *Quina és l’autèntica ètica pròpia de la vida i de l’experiència humana?* Aquesta és la qüestió més seriosa, és el punt d’arribada. Aristòtil hi va dir molt, Ciceró hi va dir molt, Nietzsche hi ha dit, Marx hi ha dit, tots hi han dit alguna cosa. I la cultura xinesa hi fa la seva aportació, i les cultures africanes hi fan la seva... És tot el procés ètic i històric de la humanitat, *tots estem a la recerca.*

En aquest procés, nosaltres els cristians creiem que hi ha hagut algú que ha tocat el cor de l’experiència humana autèntica: Jesús de Natzaret. I ho creiem perquè en el seu nucli va arribar a l’experiència de Déu, i precisament en aquesta mesura va poder dir i entendre què significa ser veritable i autènticament home. Dir-ho i, sobretot, fer-ho. Va tocar el centre, el fons de l’experiència humana precisament perquè partia de Déu.

Aquesta frase, en el nostre món, és sorprenent. Si alguna cosa ens sembla tenir clara és l’evidència que es pot ser home sense Déu. El

nostre món occidental actual és un món agnòstic i té valors humans i ètics seriosos. La resposta que els valors valen per ells mateixos i que els cristians, a més, els posem en relació amb Déu, indica un determinat avenç en la reflexió teològica, però des de l'experiència cristiana em sembla encara superficial i precipitada. Dic més aviat el contrari: que l'experiència personal de Jesús ha entès el misteri de Déu, i a partir d'aquí ha entès què significa ser home.

Això que acabo de dir, on porta? Fonamentalment, a dues coses.

1. Primer, porta a obrir altra vegada l'Evangelí amb una segona ingenuïtat per preguntar-nos *exactament què diu*. Cal donar per suposat que no l'hem acabat d'entendre. De fet, "només" fa dos mil anys que existim; estem començant... i és possible que no ho hàgim entès del tot. Si algú diu que l'amor és un valor per ell mateix encara que Déu no existeixi, probablement indica que està començant.

Això pot semblar, i és, pintoresc, però ho dic seriosament. Tot és tan relatiu... Hi ha frases a l'Evangelí que són terribles, i per a nosaltres encara perfectament inexplicables. "Si ets fill de Déu baixa de la creu." Això encara ho diem nosaltres; diem "hauria d'haver baixat, però per alguna raó, no se sap massa bé quina, s'hi va quedar", o "ens estimava tant que s'hi va quedar". Són, probablement explicacions paganes perquè tot prossegucixi igual. Sant Joan de la Creu i sant Francesc d'Assís van intuir la raó; nosaltres tenim el perill de no acabar d'entendre el cristianisme i reduir-lo a simple vernís del paganisme.

Aquesta és la primera tasca que ens queda: obrir l'Evangelí i tornar-lo a pensar. Què diu? Cal entendre la fe des del nostre món. Hem viscut molts segles una Església hegemònica; un àmbit d'hegemonia en la veritat pot ser un mal camí per entendre la veritat evangèlica. Hem de fer l'esforç d'anar-nos-en alliberant per acostar-nos al missatge cristià genuí.

2. La segona tasca és dialogar amb tots els que tenen alguna cosa a dir. Dialogar significa escoltar els altres en la mesura que ens ajuden a entendre la veritat evangèlica i l'aplicació d'aquesta veritat. I vol dir també parlar, aportar. Nosaltres, com a cristians, estem cridats a fer la nostra aportació. És a dir, prou de domini, prou de defensa, prou de discussió; i també, prou de complexos. Cal fer la nostra aportació al diàleg de la recerca del bé i de la veritat en el nostre món.

2. Accents cristians evangèlics en aquest diàleg

Titulo aquest apartat “accents cristians”; no vull dir “especificitat cristiana”. Considero que no cal ni es pot respondre a la pregunta sobre el que és específic cristià perquè la pregunta està mal feta. Si busquem què és específic cristià, de fet busquem què és allò que només ha dit el cristianisme. Així no podem dir que l'amor i el perdó són específics cristians, perquè de l'amor i del perdó ja n'han parlat altres.

En la recerca de la veritat no busquem què és allò específic cristià que ens separa i ens allunya dels altres grups. Busquem el que diu el cristianisme, amb actitud oberta. Si hi ha un altre grup que ha parlat de l'amor als enemics, enhorabona. Ha arribat al nucli del que és l'experiència humana, allà on Jesús mateix va arribar. I creiem que no sense la llum del seu Esperit.

Crec que aquests són els accents evangèlics:

1. L'home, en el fons, és una unitat. *L'home és el seu COR.* “Aquest poble m'honora amb els llavis però el seu cor està lluny de mi.” Hi ha una intuïció en el Nou Testament: l'home és l'actitud radical del seu cor. Em sembla que aquest és un dels punts forts de l'ètica evangèlica. No es tracta de definir què hem de fer o què hem de deixar de fer, sinó que el problema de l'home és el seu cor. No el que fa, sinó el que és.

Deien a Jesús que s'havia de rentar les mans per purificar-se i ell contestava: “Escolteu-me; vosaltres creieu que el que embruta un home és el que li ve de fora? No, el que li surt de dintre, això és el que l'embruta” (Mc 7,1-23). Del cor en surt tot el que l'home és.

2. *El contingut d'aquest cor.* Quina és l'autèntica manera de ser del cor? Tot el Nou Testament intenta expressar allò que Jesús va dir sobre el cor autèntic, i no li resulta fàcil. Diu Marc (1,15): Jesús predicava i deia: “El Regne de Déu és a prop, convertiu-vos i creieu.” Aquest és el resum que Marc fa del missatge de l'Evangeli: “convertiu-vos i creieu.” Més endavant, Marc mateix diu: I van preguntar a Jesús: “Senyor, què és el més important?” I Jesús va contestar: “Estimar Déu i estimar els altres.”

Cadascú hi ha dit i hi diu la seva a l'hora de fer el seu propi resum. Sant Pau, per exemple, parla de la fe; sant Joan insisteix en l'amor. És a dir, cadascú intenta dir allò que constitueix el nucli de l'experiència central de la vida segons l'Evangeli. I tots valen, perquè l'Evangeli no

és resumible en una paraula única. Ben entès és l'Amor, ben entesa és la Fe, ben entesa és la Conversió i la Fe. Una de les fórmules que ha tingut més acceptació, i va passar als tractats de teologia i als catecismes, és la que es troba a 1Tes 1,3: creure, esperar i estimar (Fe, Esperança i Caritat).

M'agrada resumir així el "cor" evangèlic: *Amor i Pobresa*. Per una banda, el nucli de la vida de l'home, el que dóna sentit a tot, és l'amor, és a dir, una entrançable comunió amb tot el món, fins i tot amb un mateix, tal com un és, indiscutiblement acollidora de la realitat. Perquè és la real, viva, la que Déu estima, la que existeix; tota la resta són pures entelèquies. I per una altra banda, la pobresa. Aquesta realitat que existeix és caduca, cal no valorar-la més del que realment val. La pobresa evangèlica és això, valorar cada cosa pel que realment val i acceptar que tot és caduc, no definitiu, no donador de vida.

Sobre aquesta actitud del cor, el Nou Testament subratlla algunes coses. Primer, que és l'adequada relació amb tota la realitat, amb les coses, amb els altres, amb un mateix, amb la pròpia limitació, el propi pecat, la pròpia mort. En aquest sentit, el "cor" evangèlic constitueix la veritable humanitat. Segon: aquesta és l'obra de l'Esperit en tot home. Allà on n'hi ha un que dóna menjar a qui té gana, allà hi ha la gran obra de l'Esperit; allà on algú troba l'autèntica relació amb les persones, allà hi ha l'obra de l'Esperit. No té sentit imaginar un tracte especial per als cristians. L'amor i el do de Déu són previs i universals. Tercer: viure i ser així és l'autèntica comunió amb Jesús i la veritable confessió de Déu. Ja ho deia Joan: "Estimeu-vos; aquell que estima, aquest és el qui ha conegut Déu. El qui no estima no coneix Déu" (1Jn 4,7-8). És la vida de l'home la que coneix Déu, no el seu cap. Perquè un home davant Déu no es defineix ni pel que afirma ni pel que nega, sinó pel que viu, perquè allà apareix realment el seu cor.

3. *El cor de l'home, però, no apareix sinó en la seva vida concreta*. Cal fer el pas des del cor, la manera de ser de l'home davant la realitat, a les decisions concretes, complexes, ambigües, irrepetibles: les úniques, però, que existeixen. Per entendre l'home ètic cal entendre la tensió entre el cor i la vida concreta real. No oblidant mai que precisament és en la manera de viure i de decidir enmig de la complexa realitat on apareix i es manifesta la manera de ser de l'home, el seu cor: l'amor i la pobresa.

3. *El sentit del missatge moral cristià*

Quin és el sentit d'aquest missatge moral evangèlic? D'entrada és *una gran revelació*. La paraula evangèlica sobre la vida humana no és bàsicament una norma, no és una exigència ètica, és una gran revelació. Jesús exigeix, sí, però abans de l'exigència hi ha una revelació. Ell revela quina és la veritable vida humana. Aquesta revelació té tres característiques:

1. És *crida* a tots els homes, en la mesura que parla de la vida humana veritable.
2. És *condemna* de qualsevol realització humana que no visqui així.
3. És un *criteri de discerniment* del que és veritablement humà en tota realització de la vida històrica humana.

Les paraules de Jesús, precisament perquè toquen el nucli, són crida, condemna, i criteri de discerniment del que és veritablement humà. Davant d'aquest panorama diverses actituds són possibles:

1. “Viure així és impossible!, en el nostre món això no pot ser.” Aquesta sensibilitat ha aparegut sovint en la història del cristianisme, i té diverses conseqüències:

La fugida. Anar a la muntanya i “fer-hi un món propi nostre, començar de zero perquè tal i com estan les coses aquí això és impossible”.

La revolució furiosa constant. “Aquest món s’ha de canviar, perquè és dolent.” Viure sempre en el rebuig, la desautorització, la condemna.

La més corrent i la més perillosa (sovint, la nostra): “Aquest món ni està bé ni podrà estar-ho mai; jo hi entraré (perquè no en puc sortir, és clar) passant com de puntetes –assegurant algun punt, com la meua fidelitat personal i l’espiritualitat–, però sense canviar res, perquè no es pot; i el que sí que faré és pregar i resar molt.”

Crec que aquestes actituds estan equivocades, però tenen aspectes vàlids; la intuïció que Jesús parla d’una vida impossible surt espontània només de la lectura de l’Evangeli. Això porta a l’actitud que crec més adequada.

2. Estar en el món real i estimar-lo, i al mateix temps “alliberar-se d’aquesta generació perversa” (Fets 2,40). Aquesta és l’única actitud

vàlida. Jesús ens diu: “No sigueu d’aquest món”, i això implica: “però no en marxeu”. Ell no se’n va anar al desert, es va quedar en el món, però “no era d’aquest món”. Això, a la pràctica, vol dir viure en una mena d’esquizofrènia: per una banda, creure que l’Evangeli –l’amor, la generositat, l’esperança...– és veritat; i per l’altra, saber que una vida així mai no serà, aquí baix, possible del tot, essent l’única humana. I, en aquesta tensió, trobar la joia i la pau.

El que he dit fins ara ha estat el marc general del nostre tema, els principis més teòrics. Els dos apartats següents volen tocar més directament la qüestió que ens ocupa.

4. *La vida real segons l’esperit evangèlic*

1. La vida humana està feta de decisions concretes. N’hi ha de molt importants i n’hi ha que no ho són tant; la rectitud ètica consisteix a viure adequadament cada una de les decisions ètiques que prenem. En una decisió hi intervenen tres elements: la persona, la situació en la qual es troba, i la norma que orienta la decisió ètica, des de la més universal i peremptòria –la llei de Déu– fins a les normes més concretes, àdhuc les que provenen de la pròpia cultura i de la tradició del propi grup.

Una decisió recta comporta diversos elements:

Pel que fa a la persona, una manera de ser, opció personal, que tendeix a realitzar el bé, impulsada per les actituds cristianes, les virtuts del “cor”.

Pel que fa a la situació, el coneixement menys erroni possible de la realitat, de la situació i de les persones que hi intervenen, amb el complexíssim repte de la manera de ser de cada persona i de la xarxa de les relacions; i al mateix temps, el coneixement d’un mateix, de la pròpia realitat, les pròpies limitacions, les pròpies possibilitats.

Pel que fa a la norma, el coneixement de les normes, les més generals i les més particulars, discernint en elles el que hi ha de positiu i de negatiu; i valorant l’autonomia de les realitats humanes i de les seves lleis (LG 36; 59 c.d.)

Arribar a discernir quina és l’actuació adequada a aquesta situació concreta, a la llum de les normes, valorant les pròpies possibilitats i tenint en compte el caràcter irrepetible i complex de cada situació.

2. La multiplicitat de les “normes” mereix una reflexió més acurada. Per la seva formulació, hi ha normes “positives” i normes “negatives”.

Negatives: indiquen el límit negatiu de l'acció humana, el que destrueix i és inhumà (“no matis, no robis”). Valen sempre, perquè prohibeixen el mal, la inhumanitat.

Positives: indiquen i imposen el bé de la vida humana, la veritable humanitat (“sigues just, sincer, honest; creu, espera, estima”). Són sempre genèriques perquè no pot haver-hi cap norma positiva que indiqui el bé que ara, aquí, en una situació irrepetible, cal fer.

La decisió adequada en cada moment és la respectuosa (“obedient”) amb les normes negatives, i la creadora (també “obedient”) amb les positives. I això precisament perquè hom tendeix, en el seu cor, al bé.

5. *Tasca d'una ètica professional*

Entre els grans valors ètics i les decisions concretes hi ha uns punts intermitjos que creen la nostra xarxa ètica. Una “ètica professional” ocupa aquest lloc intermig, com a mediació entre els principis ètics més generals i la vida diària.

Per desenvolupar la nostra ètica professional cal:

1. Conèixer tan bé com sigui possible el món professional on ens movem, coneixement que no es pot donar mai per acabat perquè el món professional està constituït inextricablement d'història, procés, maneres de ser personals i grupals, interrelacions, interessos...

2. Formular uns principis ètics, que inevitablement seran generals, per a aquest món professional, que tinguin en compte les normes positives i negatives i les apliquin al món de la pròpia professió. Aquestes normes ètiques han de formular *el bé ètic ara possible i per tant exigible*. L'exigència ètica varia segons les condicions de l'home (“*a qui tingui més se li exigirà més*”). El que ens condemna, en tot cas, no és que no complim els grans principis-valors ètics, formulats sempre de manera general; el que ens condemna és que el bé ètic ara possible i exigible, no el fem.

3. Denunciar el que és *èticament i raonablement denunciabile*. És difícil saber què és denunciabile raonablement. Cobrar excessivament una operació o una visita?, quan és “excessiu” el cobrament? En canvi, sembla no raonable denunciar el fet que hi hagi diferències en el tracte als malalts mentre a tots se'ls tracti de manera adequada.

4. Fer propostes d'actuació concreta aplicada ja a la realitat viscuda en la pròpia professió.

5. En aquesta tasca ètica de "concreció dels grans principis", és propi de l'experiència evangèlica retornar constantment a l'actitud personal, l'orientació del cor. Només busquem, trobem i fem el bé ètic ara possible –potser petit– quan l'home està entregat al "tot": el bé, l'amor, la justícia, la pobresa, la llibertat. Aquesta decisió diària és alhora fruit de la nostra llibertat esforçada i do de Déu que converteix el cor. Exigeix, al mateix temps, hores de reflexió ètica i un clima de pregària.

LA DIMENSIÓ ÈTICA DE LA PROFESSIÓ DOCENT

Salvador Carrasco

Aquesta aportació espera reflexionar i suscitar el debat a l'entorn del sentiment socialment generalitzat de la necessitat d'un marc ètic de referència, des de la complexa interacció existent entre valors i gestió concreta, en l'àmbit de l'ensenyament. Ho intentaré fer tenint present, com un teló de fons, la nostra situació concreta, la d'un sistema educatiu en profunda reforma a tots els seus nivells. Parteixo del treball realitzat el desembre del 1993 per al Moviment de Professionals Catòlics de Barcelona, amb la voluntat expressada llavors d'aprofundir en "la formulació de principis que tinguin en compte les normes positives i negatives i que s'apliquin en el propi món professional".

No tractaré en aquesta conferència tots els aspectes del tema. El propòsit és modest: fer una reflexió en veu alta sobre alguns dels aspectes ètics de la nostra professió, aquells en què recentment he pensat més des de la pràctica docent directa, pròpia i aliena, en diferents nivells educatius. Són aspectes que considero crítics i rellevants d'una professió com la nostra i pels quals passa la seva dimensió ètica. En tot moment em referiré al conjunt de la professió i no als seus sectors concrets segons els nivells del sistema educatiu.

Vull tancar aquest preàmbul recordant que fa anys que reflexiono i treballa sobre el tema, des d'una perspectiva professional i des d'unes opcions que mai he amagat i que m'han ajudat a compartir aquestes inquietuds amb molts companys docents que no tenien les meves opcions, però, que valoraven l'educació com un fet social teleològic, que sentien també inquietud per les finalitats del treball professional docent i que compartien l'esquinç moral. Aquestes reflexions són fruit de llargs i amplis diàlegs amb molta gent interessada en l'educació dels infants i els joves. El fet de treballar un temps a l'administració educativa, ocupant "provisionalment" un càrrec de subdirector general, no ha fet sinó incrementar el meu interès per aquests temes i fer-me constatar la importància que tots els agents implicats en l'educació

l'encertem a l'hora de combinar harmònicament l'ètica de la responsabilitat i la de les conviccions.

1. *Pluralisme i diàleg*

He pensat moltes vegades en l'enfocament d'aquesta aportació. Voldria destacar, en primer lloc, la dificultat de pensar un marc ètic, i per tant teòric, de referència universal i estable.

Llegia no fa gaires mesos la reivindicació d'una "moral existencial", entesa com l'analítica de la presa de decisions. L'ètica (identificada, així, amb la moral) no seria més que producte d'un acord entre individus per la regulació de les relacions interpersonals. Aquesta visió ens fa recordar la frase de Sartre: "La moral és per a nosaltres, al mateix temps, inevitable i impossible".¹ La moral no tindria res a veure amb una regla objectiva i universal. La multiplicitat, la dispersió i la fragmentació seria la nota característica en el plantejament de la qüestió. Des d'aquesta perspectiva només podria replantejar-se la genealogia del subjecte moral, els camins que porten a l'autorealització pluriforme d'individus emancipats.

Com pot comprovar-se, no és universal el desig d'un "marc ètic estable". Aquesta constatació, a la vegada que ens ajuda a vigilar i recellar de formes de moralisme desarrelades de la història i de visions que trenquen o ignoren el pluralisme existent, ens permet o ajuda a afirmar que els postulats ètics són més que un pur acord entre voluntats individuals. Són, com deia Gaspar Mora, expressió del procés històric de diàleg i recerca col·lectiva i fruit de realitzacions d'allò que és raonablement possible i exigible en cada situació. Arribem a formular aquests postulats en un procés interactiu, crític i autònom de construcció o reconstrucció moral.²

Des d'actituds de diàleg i respecte per al pluralisme existent és possible formular criteris d'ètica professional que siguin compartits per un ampli sector de professionals de l'ensenyament, expressió de la

1. J.L. PINTO, *Las fronteras de los saberes*. Akal, 1990; J.P. SARTRE, *Saint Genet: comédien et martyr*. Gallimard, 1952.

2. J.M. DE PUIG, "Pensamiento crítica i educación moral", ponències i resums de comunicacions del Primer Seminari de "Pensamiento crítico y educación", Universitat de Barcelona, 21-23 de setembre de 1994.

consciència autònoma dels professionals, en contextos històrics concrets. Aquest diàleg és una “mostra de bona voluntat”. Som sabedors que no som la civilització, sinó uns més dels seus promotors (Pau VI).³

Aquesta afirmació mereix uns comentaris més atents.

El pluralisme de què parlem és el que correspon a concepcions ideològiques diverses (entre nosaltres, principalment, personalistes, comprensives i crítiques) que tenen en comú el fet de veure la vida des d’una perspectiva valorativa. Una “perspectiva valorativa” a la qual caldria afegir un cert “sentit de l’humor” que permeti, alhora, prendre distància d’un mateix, de les pròpies valoracions i relativitzar les “mascarades” que sovint s’amaguen al darrera de declaracions pomposes, més o menys adaptades als temps en què vivim. Partim d’un pluralisme limitat, que no comparteix concepcions utilitàries, per a les quals els aspectes axiològics són superflus o simplement inexistents. Una reflexió com la d’avui no es pot fer amb pretensions de totalitat. També en alguns docents s’ha pogut veure un cert utilitarisme pràctic.

2. *Alguns condicionaments previs*

Hi ha d’altres elements que condicionen prèviament qualsevol esforç de reflexió en aquesta direcció, com són l’autocomprensió que té el professorat de l’exercici mateix de la docència, el reconeixement i la consideració social de la funció docent, i les crítiques de pares d’alumnes al nostre treball (del qual són bons indicadors alguns programes televisius poc rigorosos o escrits simplistes que es llancen a tractar el tema).

Les diferents tradicions pedagògiques existents entre els docents de primària, els de secundària i els d’universitat són encara un entrebanc a l’avenç d’una comprensió de la professió docent centrada en l’acte pedagògic, en la formació d’alumnes capaços d’aprendre i de desenvolupar les seves possibilitats personals, tant en l’estudi com en la investigació. Aquesta identificació profunda en l’acte docent és compatible amb la diversitat que imposen les edats dels alumnes i els nivells del sistema educatiu en què es treballa. Les condicions de la formació inicial dels professors i els requisits d’accés a les places do-

3. PAU VI, Encíclica *Ecclesiam Suam*.

cents, tampoc faciliten el procés col·lectiu d'una identificació professional centrada en la competència pedagògica, en el domini de la matèria i en la capacitat investigadora.

La consciència que és necessari oferir un servei de qualitat, més exigent en professionalitat, és un fet, sortosament, ben present entre nosaltres. Amb tot, molts esforços realitzats en pro de la dignificació de la professió es veuen fracassats per situacions que provoquen una certa desqualificació i que desanimen persones que arriben a deixar l'ensenyament decebuts. En aquesta situació incideix negativament el fet que la professió no hagi gaudit de la imatge i el prestigi social que mereix la tasca que es realitza. El reconeixement social de la funció docent és un fet complex, però no podem deixar de tenir-lo present i de lluitar per millorar-lo.

A més, per acabar aquest punt, cal dir que les crítiques de què som objecte els docents per part de pares i d'alumnes són simptomàtiques i evidencien problemes que caldria diagnosticar. Tanmateix, hem de recordar que sobre l'escola, en un context de canvi com l'actual, es projecten necessitats que aquesta institució no ha de resoldre. L'escola és un agent socialitzador, però ni és l'únic, ni és el que més incidència té en els infants i joves.

L'esforç realitzat pels docents catalans del primer terç del segle XX ha esdevingut paradigmàtic del que ha de ser l'aportació dels ensenyants en moments d'impuls professionalitzador de la tasca docent i de renovació escolar.

La dignificació de la professió i el seu reconeixement social depenen, en gran part, dels mateixos professionals. La convicció efectiva que el docent ha de ser un bon professional, com qualsevol altre, s'ha de traduir en l'adquisició, mitjançant la formació inicial i la continuada, dels coneixements i les tècniques pròpies de la professió docent i en la recerca d'una pràctica professional organitzada, coherent i actualitzadora, capaç de respondre a les necessitats del sistema educatiu del moment i a les expectatives de la societat respecte d'una professió poc reconeguda socialment.

Arribats en aquest punt, crec convenient citar un fragment del text preparat per a un debat de l'Institut d'Estudis Catalans: "Si bé la qualitat de la docència depèn fonamentalment de les qualitats personals dels professors i de la seva qualificació professional, com a resultat de la seva formació inicial i permanent, això no significa que sigui un afer individual i exclusiu del professor, perquè intervenen molts altres factors, com ara la infraestructura, l'organització, l'adequació dels pro-

grames, l'equipament de suport, la ratis professor/alumnes, la motivació i les expectatives de l'alumnat, etc."⁴

Convé, doncs, que ens preguntem quines són les necessitats del sistema educatiu, quin és el rol dels professionals, què s'espera d'ells i allò que és raonable que ens exigim a nosaltres mateixos en aquest context.

3. *Alguns reptes globals i culturals de l'ensenyament*

L'ensenyament s'enfronta avui a un gran repte econòmic i cultural: quan una despesa pública arriba al 5% o el 6% del PNB i al 20% de les despeses públiques, es corre el risc d'haver d'enfrontar-se a la revolta dels contribuents. Com assenyalava Joan Maria Albertini l'any 1991, les despeses d'educació s'hauran de redefinir pel que fa als objectius i a l'organització. La racionalització de la inversió en l'ensenyament obliga, ja ara, a optimitzar recursos i a buscar sistemes de gestió i organització diferents, més eficaços, més econòmics i més pròxims a la base del sistema educatiu.

La massificació de l'ensenyament, la inflació de programes i l'augment constant de docents especialitzats són fenòmens contemporanis vinculats al procés d'industrialització i que, de fet, van afavorir la implantació de la classe magistral, de la qual s'ha arribat a abusar fins a l'extrem. La situació va arribar a ser explosiva, en aquest aspecte, en alguns nivells del sistema educatiu. La reforma del sistema educatiu ha de passar per la descentralització real i efectiva de l'ensenyament i per la promoció d'una nova manera d'estudiar. Caldria "reinventar la figura del tutor", "convé una nova distribució del temps entre la classe i el temps de treball individual, sempre que hi hagi, es clar, una nova modalitat d'enquadrament dels alumnes". És un canvi cultural ben important el que suggeria Albertini amb aquestes paraules.⁵ És un canvi que afectaria a l'acte pedagògic i, en conseqüència, a la mateixa professionalització dels docents. Es tracta d'una realitat

4. "L'ensenyament als Països Catalans", *Butlletí del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya*, desembre 1992, núm. 82, p. 4.

5. Jornada "El centre educatiu davant la Reforma", Consell Escolar de Catalunya, 14 de desembre de 1991.

que potser vindrà al llarg del segle XXI, en un procés de transició llarg cap a un model diferent, el model que correspon a una altra època o etapa històrica.

S'ha dit que l'educació occidental ha patit tres grans crisis: la d'Atenes (el pas de la cultura oral a l'escripta amb alfabet), la del segle XVI (amb la impremta) i la resultant de la revolució tecnològica. Som davant de nous reptes, el principal, potser, el d'una educació basada en "la instantània imatge electrònica". Les aules d'avui encara estan lligades a la paraula impresa. El pes de la televisió en els hàbits cognitius és fort i no pot sinó preocupar. Des d'aquesta perspectiva s'imposa treballar la seqüència i la continuïtat del pensament, el creixement personal dels alumnes. Cal ensenyar a preguntar-se per les coses i a pensar de manera autònoma; ensenyar a moure's amb raonaments, discussions i diàleg propis del discurs raonat.⁶ Cal "prestar més atenció a la formació humanística" i "reforçar el vessant humanístic de tot l'ensenyament, a tots els nivells" (com deia el text citat de l'Institut d'Estudis Catalans).

4. *Dimensió ètica de la professió docent*

L'exercici de la funció docent planteja nombrosos interrogants professionals, derivats de la complexitat del fet educatiu. És que la nostra professió té una singular dimensió ètica, pot contribuir a generar una societat permeable o resistent a la floració de conductes i continguts ètics. L'educació té una orientació teleològica, conforma actituds i promou valors; es pretén formar persones lliures, amb criteris propis, capaces d'assumir responsabilitats. És a dir, pretenem formar subjectes personals d'estructura ètica, amb valors i coherència. Ja Durkheim havia dit que "l'autoritat moral és la principal qualitat de l'educador".

4.1. *Educació i valors*

Un dels reptes que tenim plantejats a l'ensenyament és el de l'educació en els valors, en una societat plural. Des d'aquest pluralisme, és

6. Neil POSTMAN, *Divertim-nos fins a morir*. Llibres de l'Índex, Barcelona, 1993, 182-187.

possible fer algunes afirmacions, compartides per tants i tants docents i també per un ampli sector de la societat.

D'un temps ençà es pot constatar un creixent interès social i polític pel món dels valors i de l'ètica en general. Si, amb raó, és preocupant "l'ètica dels negocis" o el nostre "sistema de valors", no ho és menys el necessari enfortiment moral davant la xenofòbia i el racisme, o davant les formes de violència existents entre nosaltres. La preocupació per les qüestions morals és, sortosament, un fet social important i novament emergent. L'educació ètica i moral ha esdevingut una peça important en la configuració dels sistemes educatius.

"Els sistemes educatius no han de limitar-se únicament a transmetre coneixements, han de formar, també, els joves en l'esperit de la democràcia, de la lluita contra la desigualtat, de la tolerància i del respecte a la diversitat. Aquests sistemes han d'ensenyar, també, a ser ciutadà i, en aquest context, la referència a Europa és una dimensió que no substitueix les altres, sinó que les enriqueix".⁷

L'escola és una institució social que ha de trametre, promoure i criticar valors. Els valors tenen connotacions històriques i són manifestacions de les cultures en les quals es donen. Lluny d'un relativisme moral radical parlem de centrar l'educació en la competència, la creativitat, la cooperació i l'exigència, la coherència, el caràcter i l'esforç personal, la participació i el servei a la comunitat i al propi país; cal educar en i per la pau; educar la gratuïtat per a una vida no concebuda des del mercantilisme. Tots aquests valors s'han d'afirmar des del "reconeixement ple del dret a la diferència de tots els pobles".

Les possibilitats d'acció de l'escola, com he dit abans, davant qüestions tan importants, són petites i limitades, però significatives: podem realitzar una tasca de consideració i promoció de valors; potenciar la integració de nois i noies en termes d'igualtat; promoure el coneixement de les llengües europees i el respecte als drets de les minoritàries; promoure el respecte al medi ambient i estimular pautes de vida saludables. L'educació ètica i moral és una peça essencial de l'educació en l'actual etapa de construcció d'una Europa plural i amb la diversitat dels individus i dels grups que els integren.

7. *Llibre verd sobre la dimensió europea de l'educació*, Comissió Europea, 29 de setembre de 1993, núm. 14-15.

4.2. Educar per a viure en una societat competitiva

En aquesta línia de reflexió voldria parlar, també sobre un valor, especialment important avui a nivell global: la competitivitat.

Ja fa temps que preocupa a la comunitat educativa la qüestió de la competitivitat. En el breu espai d'un mes he pogut reflexionar dues vegades sobre el tema, en una reunió de l'àmbit dels valors del Congrés de Renovació Pedagògica i en una Jornada de Reflexió del Consell Escolar de Catalunya (CEC).

Ja l'any 1990 al CEC es plantejava el problema remarcant aspectes que no poden oblidar-se: "En una societat marcada pel fet de la competitivitat, que fomenta tan sovint l'interès individual i el lucre material, creiem de primera importància l'educació de la gratuïtat, valorar les persones per elles mateixes, i no pel benefici que puguin produir o pel que fan".⁸ Aquesta visió té el seu contrapunt: la competitivitat és un repte global, una necessitat urgent i una certa orientació de la societat en el seu conjunt. És, també, un valor social. A més a més, l'ensenyament és una de les variables que incideixen en la competitivitat d'un país.

L'aportació de l'escola a la societat no s'esgota en la preparació per a les noves tecnologies o en la capacitació professional que demanen els nostres temps. Passa, necessàriament, a més a més, per la promoció del treball en equip, per la capacitació per a la cooperació, per la promoció de l'autoexigència personal, per la capacitat crítica davant formes de competència insolidària, violenta o injusta. Fa anys que molts docents dediquen els millors esforços a aquests temes. Cada dia s'exigeix més o s'espera més de l'escola en aquest aspecte.

L'assumpte de la relació entre la competitivitat i l'educació, tanmateix, és molt més complex del que sembla: és, també, un problema de prioritats educatives i de coneixement de la realitat del sistema educatiu. Les millores quantitatives realitzades els darrers anys a l'ensenyament poden haver convençut algú que el gran esforç ja està definitivament fet. I no és així. De vegades falta coneixement de la situació real dels centres educatius. És unànime a la comunitat educativa, la convicció que el discurs sobre l'aportació del sistema educatiu a la competitivitat global del país ha d'incloure avui referències explícites a la inversió de recursos. A

8. *Quatre reptes per a la nostra escola*, CEC, 1990, 45. Vegeu, també, la ponència de J. SARRAMONA, "Formació i competitivitat", dins *Jornada del Consell Escolar de Catalunya sobre formació i treball* (1994).

més a més, s'ha de considerar la "formació per a ser competent" i "per a competir" (J. Serramona). En definitiva, cal obrir el debat sobre l'aportació de l'escola a la competitivitat global del sistema econòmic i social.

4.3. Un "autoconcepte ajustat i positiu"

Una de les dimensions que cal tenir presents en parlar de la professió docent és la personal, i en ella mereix una especial atenció l'autoconcepte que el docent té del seu treball. Crec d'interès per nosaltres seguir el fil d'alguna de les reflexions que feia el professor Miquel Martínez sobre el "Rol de l'educador i de l'escola en l'àmbit de l'educació moral".⁹

¿És convenient recordar la necessitat d'implicar-se en la feina i que cal "saber diferenciar l'activitat professional de la vida i les activitats personals"? La tendència a personalitzar situacions i culpabilitzar-se dels fracassos és l'origen de moltes angoixes en molts docents. La importància d'un autoconcepte positiu i ajustat a la realitat complexa dels múltiples factors que incideixen en el fet educatiu no la destacarem mai prou. Més, encara, en moments de canvis profunds del sistema educatiu i en situacions que a alguns docents (els de secundària especialment) se'ls demana un important canvi de rols. La capacitat del treball en equip, l'optimització dels recursos disponibles i la realització de projectes comuns són claus fonamentals per contrarestar la diversificada pressió de què el professorat és objecte per part d'altres agents del sistema, i de la societat.

El sentiment d'inseguretat i d'indefensió per la convicció de molts docents que els manquen recursos per fer front a la realitat ha de fer pensar molt. Els docents necessiten relativitzar aquests plantejaments en tot allò que els afecta personalment. Han d'exigir-se allò que és possible de fer, sense atribuir-se simplísticament més responsabilitats que les que són justes i raonables, perquè la seva dedicació i treball no és l'única variable que incideix en la qualitat del servei públic que comporta l'acció docent, com s'ha indicat abans. Les administracions han de planificar adequadament la disponibilitat dels mitjants imprescindibles per a la realització de la tasca encomanada als docents. No

9. M. MARTINEZ i J.M. PUIG (coord.). *La educación moral. Perspectivas de futuro y técnicas de trabajo*, Graó, Barcelona, 1991.

em resulta fàcil, creieu-me, fer aquestes afirmacions. Estic, però, convençut que cal fer-les, més enllà de les polèmiques que la recent anticipació de la reforma educativa ha suscitat.

4.4. *Utopia i realitat: carta de navegació*

La nostra situació aconsella una reflexió profunda sobre les expectatives i il·lusions dels docents i la duresa de la realitat en què treballam. L'ensenyament està –potser ho ha d'estar sempre– especialment tensionat entre els dos pols d'aquesta dicotomia.

No fa gaire temps vaig rebre dues cartes ben diferents i que plantejaven aquest tema. La primera pretenia fer una valoració global de la formació del professorat. Al meu parer, la reflexió estava carregada d'utopies i d'una dosi d'irrealisme i parcialitat considerables. La segona em recordava, amicalment i coratjosa, el que Freire havia dit dies abans a Barcelona: “L'esperança és necessària per viure; tant, que és obligatòria.” ¿Sense aquella esperança, tan relacionada amb utopies i profundes opcions personals, podríem realimentar el treball diari i dotar-lo de significació, rigor i discreció?

Ens cal reflexionar, i ens pot ajudar a fer-ho l'obra de Max Weber.¹⁰ Amb ell recordarem que cal escollir, perquè “els déus són múltiples i els valors contradictoris”; que escollir és arriscar-se; que res més fàcil que confondre ideals i realitat; que la realitat política s'escriu en prosa i no en vers; que sovint les dificultats vénen d'aquella permanent tensió, que proporciona el grau, major o menor, de bona fe i de professionalitat dels polítics dels quals es depèn. He recordat, sobretot, que cal viure i apel·lar al compromís raonable entre les “conviccions” i la “responsabilitat”; que és important saber compaginar la utopia i la prudència, la passió i la mesura. Res no s'aconsegueix si no s'intenta, sense menyspreu de la dignitat personal i col·lectiva, una i altra vegada i si no es té aquella fortalesa d'ànim que permet realitzar allò que és possible, per afavorir que, en el futur, es pugui avançar cap a fites que avui són impossibles d'aconseguir. És inoperant i paralizadora la utopia que inflama amb sensacions romàntiques i no és capaç de traduir les conviccions en accions plausibles lligades a la quotidianitat, en tota la seva

10. MAX WEBER, *El polític i el científic*, Herder, 1974.

complexitat. És, també, mancada de significació aquella pràctica que resta limitada al possibilisme i és aliena a la tensió utòpica. L'anàlisi de Weber pot ser tan discutible com es vulgui. Tanmateix, fa pensar.

Sé que el "realisme" al qual al·ludeixo pot significar diferents coses, segons el context. L'anàlisi weberiana no és suficient avui, en un context de crisi i desaparició, en algunes ocasions i sectors, dels elements utòpics i ideològics. Necessitem com mai una renovada mentalitat utòpica, dotada de positivitat i sense partidisme; amb capacitat d'acoblar-se a la situació real i de partir d'una anàlisi afinada de les coses. La desaparició de les utopies, en expressió de K. Mannheim, pot causar "un estat de coses estàtic en el qual l'home arriba a ser només un objecte [...]. Sense utopies l'home perdria la facultat de configurar la història i la seva capacitat d'entendre-la".¹¹ No podem desapropiar el marge, sovint tan petit, que queda a la llibertat de l'individu en l'acció social. D'aquí la necessitat de ratificar les il·lusions i conviccions, per utòpiques que puguin semblar, que han inspirat tants i tan notables esforços en el camp de l'ensenyament al llarg dels darrers anys per a moltes persones.

Malgrat tantes dificultats com tenim hi ha idees, accions i objectius als quals no podem renunciar, si volem interpretar allò que fem i fer possible allò que volem.

S'imposa ser realistes i trobar mediacions concretes que permetin, en l'actual situació, introduir fets nous en la dinàmica dels esdeveniments, assumint amb prudència els riscos pertinents.¹² A la fi no importa tant el lloc de treball que s'ocupa com el fet de fer una tasca de la qual sempre puguem dir que estava en la línia del que creïem que ha de ser.

4.5. La deontologia dels docents

És ineludible en aquesta intervenció tractar el tema. Fa anys que m'ha preocupat la qüestió, sobre la qual he tingut dues experiències importants per a mi. Com a degà d'un Col·legi Professional de docents he viscut durant sis anys la necessitat de recordar als companys l'existència de deures professionals. Des d'una Junta de Govern plural vam conside-

11. Karl MANHEIM, *Ideologia y utopia*, Aguilar, Madrid, 1968.

12. Sobre alguns d'aquests temes és de molt interès l'article de T. SAN ROMÁN "Antropología aplicada y relaciones étnicas", publicat a la *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, núm. 27, juliol-setembre, 1984, p. 175-183.

rar convenient la publicació d'alguns "codis deontològics" internacionals i ens vam implicar a fons en la reflexió que el Consell Escolar de Catalunya va fer sobre el tema i els debats que es van promoure.

En el món dels professionals és habitual l'existència de codis d'ètica. No falten, però, veus crítiques en contra. Algú ha arribat a escriure que "els predicadors morals han abandonat les poltrones per introduir-se per totes les esquerdes de la comunicació [...] per no parlar del terrible moralisme, inclús amb la formulació de codis específics". El cert, a part de posicions extremes, és que l'autoregulació deontològica és, de vegades, un mecanisme de defensa dels professionals davant la desconfiança del públic o la ingerència dels poders públics en el camp deontològic, o d'altres simplement pretenen preveure o indicar pautes per a la relació professional-client.

Resulta difícil pensar en una deontologia aplicada a tots els docents, ubicats en cossos i nivells diferents, amb una professió que té molts membres assalariats i amb gradacions de status diferents. Amb codi o sense, crec que convé suscitar la sensibilitat ètica i moral i apel·lar al discerniment i opció pels valors en la línia de les conviccions de cadascú.

El 14 d'octubre de 1992 el Plenari del Consell Escolar de Catalunya aprovava globalment un "document de treball obert" per fomentar "una reflexió personal i col·lectiva sobre la dimensió ètica del treball docent". Era un document "de criteris ètics mínims", no pròpiament dita una proposta de "codi deontològic per als docents". No tenia les pretensions de rotunditat, consistència i universalitat dels codis. Érem conscients que l'alternativa "ètica sense codis" era raonable i tenia aspectes positius a remarcar. Hi havia, amb tot, la possibilitat de considerar i presentar a debat alguns "criteris d'ètica docent", pensats des d'una concepció plural, oberta i circumscrita al temps i al país des del qual parlem. Aquell document parlava de deures envers els alumnes, envers els pares i tutors, envers la professionalitat i envers els altres educadors. És una línia de reflexió que no podem oblidar en preguntar-nos per la dimensió ètica de la professió docent. Estic convençut que aquell document fa pensar molt en la seva globalitat i ofereix elements de debat sobre els criteris i les pautes d'actuació des del punt de vista ètic i moral.¹³

13. Una interessant aportació sobre aquest tema: *Què vol dir ser professional de l'ensenyament?*, Cruïlla, Barcelona, 1994. Vegeu, també, el document del Consell Escolar de Catalunya "Criteris per a una deontologia del docent", que reproduïm després del present article.

5. *Una consideració final*

La constatació del pluralisme de què hem parlat al llarg d'aquesta exposició i la diversitat de les situacions en què ens trobem a l'ensenyament, ens fan recordar la dificultat, assenyalada ja fa anys, de pronunciar una paraula única o de proposar solucions de valor universal sobre els sistemes socio-polítics i econòmics. Pertoca als grups socials analitzar amb objectivitat la situació pròpia del seu país, aclarir-la, deduir principis de reflexió, normes d'indici i directrius d'acció, i discernir atentament, en diàleg amb els altres, les opcions i els compromisos que cal assumir. Aquest discerniment, de fet, ens portarà a compromisos diferents.

Voldria, amb aquestes reflexions, haver contribuït a l'anàlisi i el discerniment de la situació dels professionals de l'ensenyament a Catalunya i d'alguns dels reptes que tenim des d'un punt de vista ètic i moral. L'esforç de deduir principis i pautes d'actuació ens pertoca a tots plegats.

CRITERIS PER A UNA DEONTOLOGIA DEL DOCENT

Consell Escolar de Catalunya

1. *Introducció*

El Consell Escolar de Catalunya va crear la subcomissió de "Deontologia del docent", la qual ha reflexionat sobre les obligacions i activitats dels ensenyants des d'una perspectiva ètica, i les ha debatut.

El fruit d'aquest treball ha estat sotmès a la revisió de tots els membres del Consell, i es presenta al conjunt de la comunitat educativa de Catalunya i a la societat en general amb el propòsit d'*obrir una reflexió col·lectiva sobre la dimensió ètica de la tasca docent*.

Així, doncs, presentem un *document de treball obert* a noves aportacions que el puguin enriquir, amb la pretensió de contribuir a millorar l'ensenyament, i alhora acréixer la sensibilitat envers els valors de l'educació.

En aquest breu escrit hi ha implicades qüestions com les següents: l'autocomprensió que té el professorat de la tasca docent; les circumstàncies peculiars d'un sistema educatiu sotmès a canvis importants; i la preocupació actual dels ensenyants per millorar el reconeixement social de la funció docent.

Aquests temes i altres més, han estat debatuts en un diàleg obert, matisat a fons i des de perspectives ideològiques plurals. Tot i això voldríem compartir més el nostre treball i tenir en compte opinions i comentaris que pugui suscitar.

Ja sabem que la complexitat del fet educatiu planteja nombrosos interrogants d'índole moral. La professió docent té una singular dimensió ètica que és convenient d'aprofundir mitjançant una reflexió al més àmplia possible i oberta a tots els que hi vulguin prendre part.

Per a la redacció d'aquest document, hem tingut en consideració treballs sobre el tema i declaracions deontològiques d'organismes i

d'associacions internacionals. A la nostra proposta, però, hem evitat la complexitat i el detall excessius que tenen, de vegades, aquests documents.

Ben al contrari, no hem pretès d'elaborar una declaració exhaustiva, sinó un document que promogués una reflexió personal i col·lectiva sobre els "criteris ètics mínims per a una deontologia docent"; criteris que puguin ser lliurement acceptats pels professionals de la docència i compartits per la comunitat educativa de Catalunya.

Hem d'afegir, finalment, que com que el nostre treball es refereix específicament a la deontologia del docent, no conté cap referència als deures d'altres agents socials i de les administracions públiques implicades en l'ensenyament.

Així, entre les qüestions que ens hem formulat, per exemple, figuren les següents:

- La necessitat de l'equilibri entre els deures envers l'alumnat i els drets individuals dels docents.
- L'harmonia entre els deures i els drets de l'educador, especialment els seus drets laborals.
- La relació entre l'autonomia i la llibertat de càtedra dels docents i la necessària vinculació a un projecte educatiu comú.

Hem arribat a imaginar supòsits en els quals el compliment d'algun deure podria entrar en col·lisió amb una obligació imposada per la relació contractual dels docents amb les institucions escolars de les quals depenen. Això ens portava cap a la reflexió sobre els mecanismes de protecció jurídica dels docents, la qual cosa també ultrapassava el marc estricte de la nostra reflexió.

Per tant, el document se situa en un espai i un temps concrets. Però també, obert com és, preveu i té en compte els canvis socials que es produeixen al nostre entorn amb rapidesa i profunditat i les conseqüències que aquests canvis tenen per al mateix sistema educatiu. És a dir, que hem tingut presents situacions de futur, sense quedar-nos limitats al moment històric de transició en el qual ens trobem.

Amb tot, creiem que, més enllà d'aquests condicionants temporals, els professionals de l'ensenyament hem d'aconseguir, com a educadors, alumnes que esdevinguin cada dia millors com a persones i que l'escola assumeixi aquest objectiu, per utòpic que pugui semblar.

2. *Deures de l'educador envers els alumnes*

2.1. Establir amb els alumnes una relació de confiança i gratificant, comprensiva i exigent, alhora que fomenti tant l'autoestima necessària per al seu creixement com un respecte vinculant envers els altres, formant-hi grup i acceptant maneres de ser i de fer diferents.

2.2. Promoure l'educació en favor dels infants i joves sense deixar-se mai induir a utilitzar-los per interessos aliens, siguin comercials, econòmics, polítics i religiosos. Treballar perquè tots els infants i joves esdevinguin adults autònoms que contribueixin positivament a la societat en què els ha tocat de viure.

2.3. Tractar els alumnes amb total equanimitat, sense tenir preferència per cap d'ells ni per cap motiu. No practicar ni acceptar la pràctica de discriminació per motius de sexe, raça, color, religió, opinions polítiques, origen social, condició econòmica, ni nivell intel·lectual.

2.4. Aportar els elements necessaris perquè l'alumne conegui i reconegui críticament la seva pròpia identitat cultural i respecti la dels altres.

2.5. No adoctrinar ideològicament i respectar en tot moment la dignitat de l'alumne i la tendresa del seu esperit, d'acord amb la confiança que ell diposita en l'educador.

2.6. Actuar de confidenciàries de tot allò que se sap dels alumnes i de les famílies, per motius professionals, i en cap cas fer ús de cap informació que pugui perjudicar-los.

2.7. Posar a disposició dels alumnes les seves capacitats i el seu saber, amb il·lusió i sentit de l'humor, per tal de desvetllar-los un interès òptim per tot el que constitueix el patrimoni de la humanitat.

3. *Deures envers pares i tutors*

3.1. Respectar els drets de les famílies en l'educació dels fills i posar-s'hi d'acord sobre les qüestions relatives als valors i a les finalitats de l'ensenyament, per a introduir-los en els projectes educatius.

3.2. Assumir la pròpia responsabilitat en les matèries que són de l'estricta competència professional dels educadors.

3.3. Evitar confrontacions desorientadores i ser respectuosos amb el pluralisme present a l'escola.

3.4. Afavorir la cooperació entre les famílies i els mestres, compartint la responsabilitat en l'educació i establint aquelles relacions de confiança que garanteixen el bon funcionament del centre i propicien la participació de pares i mares a l'escola.

3.5. Tenir informats els pares del procés educatiu dels seus fills, respondre professionalment a les seves demandes i, havent escoltat els seus punts de vista, donar-los les orientacions que els permetin contribuir adequadament a l'educació dels seus fills.

3.6. Avaluar amb els pares el progrés dels alumnes en el desenvolupament de la seva personalitat.

3.7. Respectar la confiança que els pares dipositen en els docents quan fan confidències sobre circumstàncies familiars o personals que afecten els alumnes, i mantenir sempre una discreció total sobre aquestes informacions.

4. *Deures envers la qualificació professional*

4.1. Dedicar-se a la tasca docent amb generositat, amb plena consciència del servei que es fa a la societat i amb el gust de fer les coses ben fetes.

4.2. Millorar-se professionalment mitjançant la formació permanent.

4.3. Contribuir a la dignificació social de la professió docent amb l'assumpció plena de les pròpies responsabilitats.

4.4. Fer respectar els drets de la professió.

4.5. Animar i orientar, especialment en els períodes de pràctiques dels futurs docents, el treball professional de persones capacitades per a la docència; però, també, recomanar als qui puguin haver-se equivocat en escollir-la, que abandonin la professió.

4.6. Contribuir, en la mesura de les pròpies possibilitats, a una pràctica solidària de la professió.

4.7. Fer de la planificació prèvia de l'activitat professional una constant.

4.8. Mantenir una actitud crítica permanent vers la pròpia actuació professional, garantidora de la seva millora constant.

4.9. Prendre les decisions professionals de manera reflexiva, on els coneixements tècnics i científics compartits, s'afegeixin als adquirits mitjançant l'experiència personal.

5. *Deures envers els altres educadors*

5.1. Considerar que té la condició de secret professional tot el que es refereix a la informació que sobre els companys de treball s'ha adquirit en l'exercici de càrrecs de responsabilitat directiva, administrativa o professional.

5.2. Evitar d'obtenir indegudament avantatges sobre els companys de professió.

5.3. No fer pronunciaments desqualificadors sobre altres professionals; per a la correcció de les ineptituds, les mancances o els abusos observats en l'exercici de la professió, fer servir vies correctes i responsables.

5.4. Respectar l'exercici professional dels altres educadors sense interferir injustificadament en el seu treball ni en la seva relació amb alumnes, pares i tutors.

5.5. Crear un clima de confiança que potenciï un bon treball d'equip i contribuir al bon funcionament dels òrgans de participació, de coordinació i de direcció per tal d'afavorir la qualitat de l'ensenyament.

6. *Deures envers la institució escolar*

6.1. Participar activament en les consultes que sobre temes de política educativa, organització escolar o qualsevol aspecte de reforma educativa, promoguin les administracions corresponents.

6.2. Participar –personalment, o per mitjà de les organitzacions representatives dels docents– en l'elaboració i realització de milloraments en la qualitat de l'ensenyament, en la investigació pedagògica i en el desenvolupament i la divulgació de mètodes i tècniques per a l'exercici més adequat de l'educació.

6.3. Assolir els nivells d'eficiència exigibles als professionals de l'ensenyament, i contribuir a la bona relació amb la inspecció educativa amb el propòsit d'aconseguir una escola de qualitat.

6.4. Respectar i assumir el projecte educatiu del centre, com un deure inherent al lloc de treball.

6.5. Respectar l'autoritat dels òrgans de govern del centre en el compliment de les seves funcions i col·laborar al bon funcionament dels equips pedagògics, de l'acció tutorial i orientadora.

6.6. Delegar tasques a persones preparades.

6.7. Participar en activitats extraescolars per al bé dels alumnes i de la comunitat. Preparar-les i realitzar-les amb plena responsabilitat, i amb les condicions i garanties jurídic-administratives adequades.

6.8. Cooperar amb les administracions públiques, com un servei als alumnes, a l'ensenyament i al país.

7. *Deures envers la societat*

7.1. Fomentar la creativitat, la iniciativa, la reflexió, la coherència i l'exigència personal en els alumnes i en el propi treball professional.

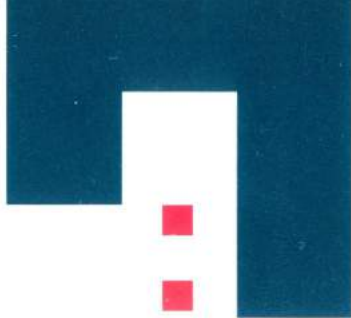
7.2. Tenir, en la forma d'actuar, un estil de vida democràtic: aliè a qualsevulla discriminació o xenofòbia; i que fomenti, al contrari, l'acció cooperativa i d'estímul als valors de la civilització europea.

7.3. Promoure el coneixement de la llengua i l'increment del seu ús social, i fer una tasca educativa basada en els valors sòcio-culturals que ens han configurat com a poble.

7.4. Educar per a una convivència fonamentada en la pràctica de la justícia, en la tolerància, en l'exercici de la llibertat, en la pau, i en el respecte a la natura.

7.5. Fer adonar als alumnes del valor del treball de totes les persones. Contribuir mitjançant l'orientació adequada a fer que cada alumne faci aquelles opcions professionals que encaixin més bé amb les seves capacitats i amb les preferències personals.

7.6. Contribuir d'una manera efectiva a la dinamització de la vida cultural de l'entorn social.

FUNDACIÓ JOAN MARAGALL
CRISTIANISME I CULTURA

Editorial Claret

9 788482 970769